

Brev och belägg i jakten på folkminnen¹

Den vetenskapliga samlaren

SUSANNE NYLUND SKOG är forskare på Institutet för språk och folkminnen, och docent i etnologi vid Uppsala universitet och i Nordisk folkloristik vid Åbo Akademi. Hon har bland annat forskat om förlösningsberättelser, judiskt liv i Sverige och fågelskådare. För närvarande undersöker hon folkminnes-material inom ramarna för projektet TillTal: Tillgängligt kulturarv för forskning i tal.

i och med senare tids musei- och kulturarvsforskning har frågor om samlingars tillkomst diskuterats. Fokus har varit på frågor om vem det är som skriver historia och skapar kulturarv och hur dessa processer går till och kommer till uttryck. Historikern Fredrik Svanberg understryker att museer och arkiv har makt att presentera och representera, likväl som att marginalisera och emancipera (2009:14–17). Han påpekar också att forskningen har förändrats, men att klassifikationssystemet som ligger till grund för museernas och arkivens samlingar inte har det.

Viss information går att söka, annan är omöjlig att få fram. Klassifikationssystemen och deras tillkomsthistorier tenderar också att glömmas bort. De blir ofta naturliggjorda och just därför behöver de undersökas, skriver han (Svanberg 2009:11–12; se även Bowker & Leigh Star 2000:47 ff).

I denna artikel riktas mitt intresse mot Karl Gösta Gilstrings efterlämnade samling vid Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala och de klassifikationssystem som formade insamlingsprocessen. Samlingen består av 8 000 originalbrev (DFU 40265) och drygt 250 timmar ljudinspelningar som genererat 70 000 uppteckningar, ordnade efter innehåll och meddelare. Gilstring arbetade intensivt under drygt femtio års tid med sin folkminnes-samling och den betraktas allmänt som den mest omfattande insamlad av en enskild nordisk forskare i modern tid (Lindqvist 1993:63; ULMA 34838).

Med utgångspunkt i korrespondens mellan Gilstring och en av hans meddelare, änkefrun Elsa Pihl, vill jag undersöka vad det var han samlade på, hur det gick till och vilket klassifikationssystem som styrde hans insamling.

FOLKMINNESSAMLAREN
OCH ÄNKEFRUN

Karl Gösta Gilstring beskrivs som en varmhjärtad präst, entusiastisk lärare och en hängiven samlare av folkminnen. Han föddes 1915 i Östergötland, tog studentexamen i Linköping 1934 och prästvigdes 1941. Han var gift och pappa till tre barn. Parallellt med arbetet som präst och sedermera gymnasielärare, upptogs den mesta av Gilstrings tid fram till hans död 1986 av tillfolkminnessamlingen. Han hedrades med en doktorstitel vid Uppsala universitet 1975 och år 1985 tilldelades han, av Kungliga Gustav Adolfs Akademien, ett pris för sin "enastående samling av svenska folkminnen hopsamlade under mer än 50 års uppteckningsarbete". Samma år gav Statens Humanistisk-samhällsvetenskapliga Forskningsråd honom ett stipendium för bearbetning och komplettering av sin samling. I motiveringen beskrivs Gilstring som "vårt lands flitigaste folkminnessamlare" (ULMA 34838).

Att Gilstrings efterlämnade samling finns bevarad på Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala (DFU) är ingen slump. Gilstrings samarbete med Uppsala landsmålsarkiv (ULMA), numera DFU, inleddes redan på 1940-talet då han fungerade som Åke Campbells ordsmeddelare under arbetet med Atlas över svensk folkloristik. På 1950-talet studerade han folkloristik under Dag Strömbäck, ULMA:s dåvarande chef och professor i nordisk och jämförande folklivsforskning, särskilt folkloristik. Gilstring skrev en licentiatavhandling i religionshistoria om julstocken vid Uppsala universitet.

I artiklar om Karl Gösta Gilstring och han samling betonas ofta hans stora historiska kunskap och intresse för det förflutna. Några påpekar också att han var totalt ointresserad av allt modernt och att hans forskning var otidsenlig (ULMA 37313). I ett brev, daterat den 1 december 1972, berättar Gilstring om hur han inledde sitt samlande: "Jag var gymnasist i Linköping, hade varit hemma i Hof på farmors jordfästning. Hon bar en östgötahävd som få, f. 1851 i Biskopsberga, Allhelgona socken invid Skeninge. Jag beslöt mig för att hädanefter samla upp vad jag hörde."

Efter Gilstrings död skrev Vimmerby Tidning att Gilstring visste att klockan var "drygt fem i tolv" och att den sista av den muntliga traditionens folk snart skulle vara borta. För Gilstring gällde att rädda vad som räddas kunde (*Vimmerby Tidning*, 17 november 1986).

Gilstring var inte ensam om denna devolutionistiska tankemodell, den var ett tämligenoreflekterat antagande ända fram till 1960-talet (Dundes 1986, Nilsson 1996:10, 28). Räddningsaktionen blev ett slags forskningsetik för Gilstring, liksom för arkiv och museer vid samma tid,

Pärmar med uppteckningar i Karl Gösta Gilstrings samling (ULMA 34838).

och intresset riktades mot frågor om ursprung och spridning (Lilja 1991:89–90; Lindqvist 1993:65–66). För detta krävdes ett rikt empiriskt källmaterial och Gilstring ville därför dokumentera allmogekulturens alla delar. Han kallade sin arbetsmetod för strukturinsamling. Gilstring uppfattade sig själv som en upp-täcktsresande som gjorde pionjärbete i många socknar som tidigare varit vita fläckar på folkminneskartan (Lilja 1991:91; Lindqvist 1993:72–73).

Grunden till Gilstrings samling fanns i det nätverk av närmare 700 meddelare han byggde upp under åren. Han skrev cirka tio brev om dagen med frågor till dessa personer, som var spridda över hela Sverige, Svensk-Amerika, Åland och Finland. Gilstring hade som krav att de skulle vara födda före 1920 och han fick fatt i dem främst genom upprop i tidningarna *Kvällsstunden* och *Svenska Amerikanaren Tribunen* (Lindqvist 1993:70–71). Han kallade sagesmännen eller meddelarna för sin "lilla församling" (ULMA 37313). Till en av de cirka femtio flitigaste brevskrivarna i denna skara hörde Elsa Pihl.

I en förteckning över meddelare beskrivs änkefrun Elsa Linnéa Frideborg Pihl, f. Nilsson, Vråka 6:12, Pensionärs-hemmet, Västra Ed (som ligger i Kalmar län) Där står att hon föddes 1901 i Väster-vik och dog 1974. Av breven framgår att Elsa var barnlös och gift två gånger, men inte hur Elsa och Karl Gösta kom i kontakt med varandra.

BREVEN OCH FRÅGORNA

Elsa Pihl skickade drygt 240 brev och vykort till Karl Gösta Gilstring mellan åren 1957 och 1974 (40265:106). Under perio-

den skickade hon drygt ett brev i månaden till honom. De är som flest under slutet av 1950-talet; 1958 skickade hon 27 brev och 1959 blev det 25 brev, inklusive brev hon vidarebefordrade från en Hedberg i Amerika. Under hela 1960-talet var korrespondensen inte fullt så intensiv: från år 1968 finns till exempel endast 7 brev. Under de första åren på 1970-talet tog brevväxlingen fart igen och Gilstring gjorde inte mindre än 108 uppteckningar ur inspelningarna och de 25 breven från 1970. De sista åren 1973 och en bit in på 1974 blev breven allt kortare och istället för brev skickade Elsa Pihl flera vykort med samma motiv, vy över Gamleby. Trots det tycks hon fortsatt att skicka uppgifter till Gilstring som han fann intressanta. Han har till exempel skrivit av ur ett brev daterat 18 januari 1974. Då hade Elsa Pihl endast två månader kvar att leva.

Gilstring får också ta emot artiklar hon klippt ur tidningar, broschyrer och (kyrkliga) informationsblad. Ibland bifogar hon fotografier eller andra personers brev och vid ett tillfälle får han ett "bokmärke av frivoliteter" (106:149). Dessutom sänder hon honom egenhändigt virkade alster.

Även om Elsa Pihls handstil är driven och stavfelen få, är hennes brev bitvis svårtillgängliga, de saknar i regel meningsbyggnad och styckesindelningar, ordet *och* skriver hon alltid som *o* och *jag* blir ofta *ja* (jfr Liljewall 2007:22). Trots detta tycks Elsa Pihl poetiskt influerad. I ett slags romantiskt dagboksmanér lägger hon alltid till en vågad linje under sitt namn och ofta präglas hennes skildringar av ett långtande vemod över svunnen tid, som hon också tycks ha delat med Gilstring.

I insamlingsarbetet utgick Karl Gösta Gilstring från drygt 3 000 frågor som föll

inom ett tjugotal olika ämnesgrupper, vilka även var basen för hans kapitelindelning och ordning av varje enskild sockensamling (Lindqvist 1993:66), där Elsa Pihl ingick i samlingen av minnen från Tjust. Han kategoriserade materialet under olika rubriker, till exempel Årsloppet, Livsloppet, Id och Frid, Åkommor och sjukdomsbot, Ord och talesätt, osv. Frågorna var detaljerade och hade mycket gemensamt med de traditionsinsamlade arkivens frågor (Lindqvist 1993:67–68). Gilstrings frågor präglades dock av en personlig och informell stil, både i de mer allmänna frågelistor som publicerades i pressen och i frågelistorna till enskilda skribenter. Gilstring skickade också ut så kallade rund-brev med frågor. Den 8 november 1960 skrev han till exempel till sina ”vänner” i USA och Canada och undrade hur de ”hade det med vattenhjul och andra minnen”. Han påpekade också att han var så tacksam för att ”än en gång få komma igen!”.

När det gäller korrespondensen mellan Elsa Pihl och Karl Gösta Gilstring finns endast ett brev bevarat med hans frågor (106:229). Anledningen till att detta maskinskrivna brev finns kvar är att Elsa Pihl svarat honom genom att skriva ner

svaren på hans frågor direkt i brevet och sedan returnerat det. Gilstring inleder sitt brev med att han är tacksam för allt som ”ännu kan utvinnas ur folkminnena” och övergår direkt därefter till sina 13 frågor. De handlar bland annat om namn på kor, användningen av hassellöv, öknamn, namn på dagar, speciella lampor och uttryck kring viss väderlek. Den ”tillgivne Karl Gösta” avslutar brevet med att kalla sina frågor för tanketrädor och hälsar till Hilda Anderson (106:229).

Det är intressant att notera Gilstrings blandning av gammaldags hövlighet och personligt tilltal. Han har skrivit på maskin och daterat brevet med AD, den medeltida latinska formen *Anno Domini*, som betyder i Herrens år. Samtidigt undrar han om han skriver rätt namn på Elsa Pihls väninna. Han tackar också noggrant för hennes kommande bidrag till folkminnena. Och Elsa Pihl tycks ha haft bråttom att svara på hans frågor. Hon inleder med en redogörelse för förestående händelser i privatlivet och skriver med blå kulspetspenna överst på bladet att hon ”tänker åka till kusinerna över helgen”. Därefter har hon klämt in svar på frågorna. Som svar på vissa frågor har hon rätt och slätt skrivit ”ja”, några har hon struntat i att svara

Brev från Elsa Pihl till Karl Gösta Gilstring 26.2. 1959 (DFU 40265:106:68).

Brev från Elsa Pihl till Karl Gösta Gilstring 19.4. 1971 (DFU 40265:106:183).

på, andra har hon besvarat längst ner på pappret, där hon med slarvig handstil staplat svar på flera frågor. Brevet avslutas med orden "Beda Anderson heter tanten från Waltersten 'Stjärna' var ett gängse namn på hästar o kor. Hälsningar E. P. från båda tanterna."

Gilstrings frågor må vara ställda till Elsa Pihl (och Beda Anderson) men är del av den fråge-arsenal han distribuerade i sitt kontaktnät. Varför han vid detta tillfälle i oktober 1970 valde att bland annat koncentrera sig på namn i olika former framgår inte. Det är dock uppenbart att han var bekant med de traditioner och folkminnen han ville bevara. Frågorna är väldigt specifika och kräver ibland endast jakande eller nekande svar. På så vis är frågorna inte speciellt anpassade till Elsa Pihl utan hennes svar blir endast ett av flera belegg för de företeelser Gilstring frågar om.

FOLKMINNEN FRÅN FORNA TIDER

Trots att deras korrespondens pågick under lång tid innehåller inte alla av Elsa Pihls brev uppgifter som Gilstring fann

intressanta. Han kommenterar ofta brevens innehåll genom anteckningar på kuverten, ibland noterar han att han skrivit av delar ur brevet eller att de saknar folkminnen.

Om Elsa Pihl överlag hade lätt att finna rätt ton i breven tycks det, åtminstone inledningsvis, ha varit lite svårare för henne att leverera de uppgifter han är ute efter. Hon frågar ofta om det hon skriver duger och upprepar att hon tycker om att kunna bidra till hans "samling". De första åren av deras brevväxling berättar hon mycket om samtiden (t.ex. 106:48 och 49), men ganska snart tycks hon förstå att den inte intresserar honom. Efterhand får Elsa Pihl allt större förståelse för vad det är han söker och hon bistår honom gärna. Hon skriver alltmer om sin egen barndom och "hoppas att hon kan göra sig förstådd om forna tider" (106:141) för hon är "mycket intresserad av att söka i det gamla" (106:211). Elsa Pihl samlar in uppgifter från släktingar som emigrerat till Amerika (106:50) och från andra mer kunniga personer i trakten (106:184). Hon tipsar även om personer Gilstring kan prata med (106:183). Det verkar som om han ger Elsa Pihl i uppdrag att finna delar till hans samling.

Under årens lopp omformas änkefrun Elsa Pihl till Karl Gösta Gilstrings agent på bygden. Hon blir hans "skaffare" och en god meddelare "med utvecklad iakttagelseförmåga, känsla för detaljer samt förmåga att uttrycka sina erfarenheter i skrift" (Hammarlund-Larsson 2004:16). Med andra ord förändras Elsa Pihls roll i Gilstrings insamlingsprocess och hon kommer att ha alltmer inflytande över hur samlingen formas, speciellt när det gäller de delar som utgår från hennes bidrag.

De personer, som för arkivens räkning engagerades ur folkets led, hade läs- och bildningsintresse, var välinformerade om bygdens historia och hade kanske även författardrömmar (Lilja 1996:35; Nylund Skog 2005:151). I processen från privatperson till meddelare "avpersonifieras de och blir upptecknare, traditionsbärare och sagesmän". Därmed hamnar de i en speciell relation till forskarna och vetenskapen. Genom att följa anvisningar och råd från forskarna erkänner upptecknarna dessas auktoritet och professionalitet, påpekar etnologen Agneta Lilja (1999:15, 22, 1996:189 ff).

Att Elsa Pihl har stor respekt för Gilstrings kunnande framgår ofta i hennes brev. I tidsenligt klass- och genusmanér är hon underdånig och nedvärderar sig själv, men Gilstring bekräftar henne genom att ständigt återkomma med nya frågor och brev, vilket uppenbarligen får henne att utvecklas som meddelare (jfr Ehrenberg 2003:31 ff). Maktrelationen dem emellan är heller inte ensidig, det är inte enbart Gilstring som sätter agendan. När han inte hört av sig på ett tag skickar Elsa Pihl ett uppfodrande brev där hon undrar över hans tystnad (106:76) och när han sommaren 1969 ber henne att tilltala honom vid förnamn motsätter hon sig det (jfr Daun 1996:73). Hon inleder det föl-

jande brevet med "Bäste Lektorn" och skriver att hon "har svårt att bara säga namnet till en så lärd person". För första och enda gången avslutar hon sedan brevet med hälsningar till "Karl Gösta från Elsa Pihl" (106:150). Trots att hon här alltså tilltalar Gilstring med enbart förnamn använder hon hela sitt namn. Det verkar som om hon ville behålla en professionell och respektfull distanserad ton dem emellan.

Att Gilstring var prästutbildad, och inte enbart var en kunnig folkminnessamlare, spelade troligen avgörande roll för deras relation. Elsa Pihl förfaller mycket religiös och vid flera tillfällen tar hon upp religiösa spörsmål. Hon rapporterar från gudstjänster och om andra präster. När han avslutar sin prästerliga yrkesbana för att kunna ägna mer tid åt folkminnesinsamlingen och istället börjar arbeta som lektor på gymnasium, skriver Elsa Pihl att hon inte vet vad hon ska använda för titel, men att hon "säger väl Pastorn som förr" (106:105).

I brevet läser jag in en besvikelse från hennes sida, det verkar som om hennes brevväxling med en präst gett henne viss prestige. Gilstrings yrkesmässiga statusförändring leder också till en förskjutning i relationen dem emellan. Det är i detta skede som Elsa Pihl börjar kalla sig "en gammal bekant" (106:120), "tacksam gammal bekant" (106:161) och "Mor Pihl" (106:182).

Prästerskapet har haft en central roll i insamlande av folkminnen. Karl-Olof Arnstberg skriver att i etnologins idévärld var den svenske bonden och forskaren tillsammans med prästen "en synnerligen positivt ladda trojka" (Arnstberg 1989:21). Bonden var traditionsbärare, prästen var förmedlare och forskaren var uttolkare. Prästen fungerade som ett slags mellan-

hand i insamlandet av folkminnen, han var delaktig i de bildades värld men boende i böndernas. Dessutom var prästen en statens tjänare. Gilstring personifierade två roller i en sådan trojka, både prästen och forskaren. Möjligen var det så att Elsa Pihl, när Gilstring bytte yrkesbana, tog över de båda rollerna av traditionsbärare och förmedlare, medan han endast blev forskaren.

SAMLINGEN OCH SAMLANDET

I sin roll som forskare bedömde Gilstring Elsa Pihls brev och skrev av de delar han fann intressanta. I mångt och mycket följde han här de metoder som utarbetats av ULMA och andra traditionsinsamlare arkiv under 1900-talets första årtionden. Som nämnts deltog Gilstring i arbetet med Atlas över svensk folkkultur, som var ett projekt där materiella, sociala och andliga företeelser lades in på kartor. Arbetsmetoden hade på 1930- och 1940-talen hög vetenskaplig status och avsikten var att "spridning och geografiska skillnader och likheter inom landet skulle bli tydliga" (Lilja 2012:13). I enlighet med dessa metoder renskrev Gilstring delar av de svarsbrev som han ansåg värdefulla och gjorde excerpter av dem för varje innehållskategori. Dessa excerpter ordnades sedan i pärmar efter ort och innehåll. På så vis skapade Gilstring ett slags sekundärt källmaterial. 446 sådana excerpter eller uppteckningar är efter brev och samtal med Elsa Pihl.

De flesta meddelare har fått ett nummer, alla avskrifter från en person har placerats under ett geografiskt landskap och område, oftast en socken. På så vis har meddelarna kommit att representera olika

platser och när Gilstring sökt fylla vita fläckar på kartan har det handlat om att finna en duglig meddelare som skulle kunna representera fläcken. De 446 uppteckningarna från Elsa Pihl förvaras i en blå pärm markerad med Tjustminnen och Elsa Pihl har nummer 27:2 (ULMA 34838). Hon är en av flera meddelare som bidrag till minnena från Tjust och har i Gilstrings system och hela deras brevväxling igenom, kommit att representera Vråka, Västra Ed, även när hon skrev ifrån och levde på andra platser.

Den 2 september 1973 skriver Gilstring i ett brev att hans "mödor kring insamlingsarbetet spännande över hela folkminnesfältet" har varit många. Han beklagar att det inte längre finns någon möjlighet att ge ut "rena" folkminnessamlingar, speciellt eftersom hans eget material är så omfattande. Han tror knappast att ULMA numera skulle nå motsvarande nivå "under 15 år med sina sagesmän ute i landet". Skrytsamheten blandas här med en viss bitterhet och läsaren anar att tiden runnit förbi Gilstring och hans folkminnessamling. Han arbetar med metoder och en insamlingsiver som det samtida forskarsamhället till stora delar lämnat bakom sig. Medan Gilstring oförtrutet kämpar för att rädda den försvinnande allmogens seder och traditioner undan glömskan, har hans kollegor riktat blickarna mot stadstraditioner, klassamhället och samtiden.

Ivern att samla in äldre seder och traditioner motiverades, som nämnts, av att allmogekulturen ansågs vara på väg att försvinna och "generationskedjorna var på väg att brytas" (ULMA 37313). I kampen mot klockan var dock inte Karl Gösta Gilstring ensam, han och Elsa Pihl gjorde gemensam sak. De hjälptes åt att minnas och nedteckna det som var på väg att gå

förlorat. Ju mer de mindes och fick på pränt, desto mer återstod dock. År 1984 menade Gilstring att om han bara fick "20 år till av Vår Herre" skulle han vara i "det närmaste klar" (*Vimmerby Tidning*, 17 november 1986). Gilstring tycks således ha trott att det skulle vara möjligt att avsluta samlingen och insamlingssystemet i sig verkar också bygga på en tanke om att den skulle gå att få fullständig. Ett mått på framgång för Gilstring handlade på så vis om hur stor samlingen var, med andra ord hur nära målet den, och han själv, var (jfr Ehrenberg 2003:44). Oavsett om det var möjligt att avsluta och skapa en fullständig samling, så gav ju dåtidens vetenskapliga ramverk vid handen att det fanns ett slutmål och att samlingens storlek var av betydelse, eftersom ju fler folkminnen, ju fler uppgifter om det förflutnas seder och traditioner, desto större möjlighet att kartlägga spridning och ursprung.

Samlingen blev också ett synbart resultat i kampen mot förlusten och gjorde att ingen behövde betvivla nyttan med insatserna (Gustavsson 2014:51–52). Karl Gösta Gilstrings samlande har tydliga drag av en vetenskapligt motiverad samlare; han arbetar efter ett system, vet vad han söker, är hängiven i det närmast passionerad, och i ständig beredskap att fylla luckor i samlingen. Det tycks också ha varit mycket viktigt för Gilstring att motivera sitt samlande vetenskapligt och inte som ett personligt utslag av överdrivet samlande.

Efter hans död påpekades att "vårt lands flitigaste folkminnessamlare" inte var driven av samlarmani utan av "kärlek till en bygdekultur, som måste räddas åt eftervärlden" (UNT, 6 maj 1986). I denna kärleksrelation ingick Elsa Pihl och de sjuhundra andra i Gilstrings "lilla försam-

ling". Det var kärleken till det förflutna och den hembygd som höll på att gå förlorad, som de alla delade och som möjliggjorde samarbetet dem emellan. I ett unikt mastodontprojekt förenades intresset och kärleken till en försvinnande kultur med den nya tidens vetenskapliga ideologier och en av nordens största folkminnessamlingar skapades.

NYA FRÅGOR

TILL UTFORSKAD SAMLING

Jag skrev inledningsvis att den nya museologin och kulturarvsforskningen uppmärksammat att viss information går att söka, och viss kunskap skapas, medan annan går förlorad. Med den här artikeln har jag velat bidra till arbetet med att lyfta fram och synliggöra aspekter av de klassifikationssystem och tillkomsthistorier som gömmer sig bakom materialet i våra arkiv.

Det har då blivit tydligt att flera faktorer av både vetenskaplig och personlig karaktär bidragit till skapandet av folkminnen. Motiven för folkminnessamlaren Karl Gösta Gilstring var inte bara vetenskapliga, de var även personliga och insamlingsarbete inbegrep många fler personer än han själv. Med kunskap om bland andra dessa förhållanden menar jag att det är fullt möjligt att arbeta med materialet i Gilstrings samling och till det ställa nya frågor och skapa ny intressant och relevant kunskap. Än så länge är Gilstrings samling på Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala en utforskad skatt.

För att nalkas Gilstrings samling idag måste den dock betraktas i det ideologiska och vetenskapliga ramverk som tog form i slutet av 1800-talet och fick sitt praktiska genomförande under 1900-talets första

del. Under industrialismen anslöt folklivsforskarna "till raden av vetenskapsrepresentanter som gjorde inventering, insamling av stora mängder material och kategorisering" till en metod för att uppnå vetenskaplig kunskap (Gustavsson 2014: 41).

Flera forskare har påpekat att karteringsarbetet i hög grad handlade om en ung vetenskaps strävan att ses som seriös. Naturvetenskapliga teorier omsattes till humanvetenskapliga metoder, som handlade om att samla på belägg, föra in dem på kartor, renrita, mäta, väga och förfina tekniker (Löfgren 1995:141). Gilstring ingick i denna skara och han ville, precis som ämnesdisciplinen han företrädde, bli betraktad som en seriös och kunnig forskare och samlare av folkminnen. Detta gigantiska insamlingsarbete trängdes sedan undan när folklivsforskningen blev etnologi och alltmer förvandlades till ett samhällsvetenskapligt inriktat utforskande av socialt liv och kulturella processer (Klein 1995:9–10; Löfgren 1995:141; Nilsson 1996:70).

De internationella perspektiven från museologin och kulturarvsforskningen har gjort att intresset förskjutits från samlingen i sig, mot samlarna och samlandet, från det deskriptiva mot det förklarande, från produkt mot process, och från kunskap mot mening. Detta har gjort att vi fått ny och viktig kunskap om de meningsskapande processer som styrde insamlingen vid arkiv och museer. Dock kvarstår faktum; för att samla måste vi klassificera, kategorisera, ordna och organisera (Bowker & Leigh Star 2000). Detta innebär att även vår tid, våra klassifikationssystem och insamlingsprocesser, skymmer sikten för och hindrar annan forskning från att synliggöras och genomföras.

NOT

¹ Denna artikel är skriven inom ramarna för projektet TillTal: Tillgängligt kulturarv för forskning i tal, finansierat av Riksbankens Jubileumsfond, forskningsprogrammet Samlingarna och forskningen (SAF16-0917:1).

Genom att samla på vissa ting konkretiserar vi drömbilden av hur vi egentligen vill vara och uppfattas. Kanske den som inbandlar designern Mats Theselius' specialbyggda skåp för tidskriften National Geographic innerst inne ombuldar sina egna pojk- eller flickdrömmar om upptäcktsresor i främmande länder. Illustration från Tvärsnitts temanummer Museum, nr 1–2:1991.

REFERENSER

- Arnstberg, Karl-Olov, 1989. *Utforskaren: Studier i Sigurd Erixons etnologi*. Stockholm: Carlssons.
- Bowker, Geoffrey C. & Leigh Star, Susan, 2000 (1999). *Sorting Things Out: Classification and its Consequences*. London: The MIT Press.
- Daun, Åke, 1996. *Vägar till det förflutna: Emilie Josefina född 1880*. Stockholm: Rabén Prisma.
- Dundes, Alan, 1986. *Den devolutionistiska premisen i folkloristisk teori*. Stockholm: Institutet för folklivsforskning. Även i *Journal of the Folklore Institute* VI:5–19.
- Ehrenberg, Maria, 2003. *Sagens förvandlingar: Eva Wigström som sagosamlare och sagoförfattare*. Stockholm: ETC förlag.
- Gustavsson, Karin, 2014. *Expeditioner i det förflutna: Etnologiska fältarbeten och försvinnande allmogekultur under 1900-talets början*. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Hammarlund-Larsson, Cecilia, 2004. ”I denna tid af slapp nationalkänsla: Om Artur Hazelius, vetenskapen och nationen”, i *Sambällsideal och framtidsbilder: Perspektiv på nordiska museets dokumentation och forskning*. Stockholm: Carlssons i samarbete med Nordiska museet.
- Klein, Barbro, 1995. ”Fragment och materialiserade minnen – om föremål, estetik och folklivsforskning”, i Daun, Åke (red.), *Ting, kultur och mening*. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Lilja, Agneta, 1991. ”I den nationella odlingens tjänst: Dialekt- och folkminnesarkivet i pressen under sju årtionden”, i Hagren, Kristina & Lilja, Agneta (red.), *Sagt och gjort: Vänskrift till Wolter Ehn och Rune Västerlund*. Uppsala: Dialekt- och folkminnesarkivet.
- Lilja, Agneta, 1996. *Föreställningen om den ideala uppteckningen: En studie av idé och praktik vid traditionssamlade arkiv – ett exempel från Uppsala 1914–1945*. Uppsala: Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala.
- Lilja, Agneta, 1999. ”Den ideala uppteckningen i klassisk etnologi”, i Wolf-Knuts, Ulrika (red.), *Vägen till arkivet*. Åbo: NNF Publications.
- Lilja, Agneta, 2012. ”Ella Odstedt – liv och gärning”, i *Varulven i svensk folktradition*. Stockholm: Malört förlag.
- Liljewall, Britt, 2007. *”Ack om du vore här”: 1800-talets folkliga brevkultur*. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Lindqvist, Eva-Lott, 1993. ”Väktare mot glömskans rike: En presentation av Karl-Gösta Gilstrings folkminnesinsamling”, i *Svenska landsmål och svenskt folkliv* (116) 63–78.
- Löfgren, Orvar 1995. ”Sakletarna: Om det materiellas betydelse i etnologin”, i Daun, Åke (red.), *Ting, kultur och mening*. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Nilsson, Bo G., 1996. *Folkhemmets arbetarminnen: En undersökning av de historiska och diskursiva villkoren för svenska arbetares levnadsskildringar*. Stockholm: Nordiska museets förlag.
- Nylund Skog, Susanne, 2005. ”Hisnande historier och talande tystnader: Berättelser i frågelistsvar”, i Hagström, Charlotte & Marander-Eklund, Lena (red.), *Frågelistan som källa och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Svanberg, Fredrik, 2009. *Museer och samlande*. Stockholm: Statens historiska museum.
- UNT, *Uppsala Nya Tidning*, K. G. Gilstring in memoriam, 6 maj 1986.
- Vimmerby Tidning*, Nu har Karl Gösta Gilstrings fantastiska samlingar av folkminnen hamnat i Uppsala, 17 november 1986.

Arkiv

- Institutet för språk och folkminnen, Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala (DFU):
Bd 08503–Bd 08507: Inspelningar med Elsa Pihl gjorda av Karl Gösta Gilstring 15.08. 1970 och 22.08. 1970.
DFU 40265: Karl Gösta Gilstrings efterlämnade brevsamling.
ULMA 34838: Karl Gösta Gilstrings efterlämnade folkminnessamling.
ULMA 37313: Sammanfattningar av intervjuer om Karl Gösta Gilstring gjorda av Eva-Lott Lindqvist 1993.

SUMMARY

Letters and Evidence in the Hunt for Folklore The Scientific Collector
(Brev och belägg i jakten på folkminnen
Den vetenskapliga samlaren)

The focus of this article is Karl-Gösta Gilstrings (1915–1986) folklore collection at the Department of dialectology and folklore research in Uppsala. The aim is to investigate Gilstring's collection, with emphasis on how he selected and transformed folklore in the collecting process. The article con-

cludes that although the collecting process is guided by a devolutionary principle and theories of diffusion and evolution, it is not straightforward. The collection is shaped by a wide range of factors, scientific, academic, and personal as well as incidental, not the least by the relationships Gilstring established with the informants. The article argues that understanding the complex process of collecting folklore, gives knowledge of the premises that shaped folklore archives. In addition, this knowledge makes it possible to formulate new research questions about collections, and to gain new

knowledge of the past, not the least about earlier research practices and collecting methods.

Keywords: collection, collecting, folklore, archive.

Susanne Nylund Skog is PhD and associate professor of ethnology at Uppsala University, Sweden, and of Nordic folklore studies at Åbo Akademi University, Finland. Nylund Skog is also a researcher at the Institute for Language and Folklore, Uppsala, and at the Department of Dialectology and Folklore Research, Uppsala.